

שמעון ישראל

לזכר שבוע הספר

בזמן האחרון אני רואה את אשתי מסתובבת לי בפית במצב רוח מלחמתי. "נו, מה קרה?!" — אני צועק — והיא פורצת בקול אימים: "הילד לא בסדר. הוא לא פתח את הטלוויזיה כבר שבוע ימים!" "זה שום דבר" — אני אומר — "הוא בטח עסוק במשחקים אחרים." "שום משחקים" — היא לוחשת לי — "הילד, יסלח לי אלהים... קורא ספרים!" "מה? ספרים במקום טלוויזיה? לא יכול להיות!" הרי גדלנו ילד נורמלי, ולא איזה אידיוט!" "אוי למה שהגענו?" מיללת האשה — "אם הדבר יודע ברבים — לאן נוליד את הבושה?" רק זה חסר לי, שיתפרסם בין כל המכרים שראו את הילד שלנו, סליחה על הבטוי — קורא ספרים! לעצם המחשבה הזאת — הדם בעורקי קופא!" "רק בלי פניקה!" — אני צועק לה — "נקח את הילד לרופא." הפסיכיאטר הקשיב לנו בדממה ואמר: "אני מבין, אני מבין... אבל להורות על האמת — אני מתקשה להאמין. הספור שלכם לא מקבל עלי בשום פנים ואופן. לקרוא ספרים בחברה מפתחת כמו שלנו, זו תופעה יוצאת דופן! המניה הזו של תשוקה עזה לקרוא ספרים, מסגלת להתפתח בגלל אחד משלושה דברים: השפעה שלילית של הסביבה, או לידת קשה — או שזה אצלו טכוע עמוק בגנים, כלומר ענין של תורשה." כאן אני תופס את הילד ומתחיל להתפרץ: "לא חנטאריש, אתה עושה מהפבוד שלי עפר ואפר! ממי למדת את זה? ראית אותי פעם נוגע בספר?" מה עושים, דוקטור? הרי לא אוכל להראות את הפרצוף ברחוב!" והפסיכיאטר ממלמל: "לא טוב... לא טוב!" אתם בטוחים שזה לא עבר לילד באפן תורשתי?" "לא מצד המשפחה שלי" — צועקת אשתי — "אצלנו בבית השתדלו ההורים לגדל אותנו מחנכים. אנחנו גדלנו על טלוויזיה. זאת אומרת — על ערכים! אבל אצלך" — היא מצביעה עלי — "האבא שלך הבטלן, שתמיד מצטט את התנ"ך, את עגנון ואת תומאס מאן!" "אהה!" — קורא הדוקטור — "עכשיו הפל מובן. הילד דוחה את הנורמות המקבלות בחברה מתקדמת בגלל השפעתם של הרגלים פסולים מן המאה הקודמת! תגיד לי ילד, אתה באמת אוהב כל כך לקרוא ספרים? או שאתה מחריס את הטלוויזיה רק כדי להרגיז את ההורים?" אומר לו הילד דבר נורא ואימים: "בטלוויזיה אני אוהב לקרוא רק את... פסוקי של יום." לוקח אותי הפסיכיאטר הצדה ואומר: "איז בררה, כל פעם שתתפס את הילד עם ספר, תכניס לו סטירה! קנו לו משחקי אטארי, קנו לו וידאו. ולמען השם, להבא — הצילו את הילד! הרחיקו אותו מהסבא..." ואתה ילד, בוא שים את היד על הטלוויזיה והשבע לי — שלעולם לא תגע בספר, ותגדל כמו כל ילד ישראלי נורמלי..."

רוברט נדלר: בלי מילים

חגיית טוך

גני דורין: צייר מארכיפלאג. אחר

כ־35 משנות חייו של גני דורין שלט הצבע האפור. מזנוכרום שליוה את גילגוליו בכרית המועצות שבה נולד, גדל והתבגר אל אמנותו. חורפים רבים של שלג כבר וטמפרטורה שירדה עד 60 מעלות מתחת לאפס לא הצליחו לזכר את הזיכרון העכור.

הרושם הראשון שנוצר כמי שמתכונן כגני דורין הוא צלילות העיניים. רושם נוסף רק יטעה. מי שיבקש לעמוד על טיבו כצייר על פי סממנים חיצוניים כמו אופי הדירה שלו, מצב הרהיטים שבה, כמות הספרים שעל הכוננית, גודל המרפסת שבליה ברירה מהווה עבורו תחליף לסטודיו, עלול בקלות רבה ללכת שולל.

משנה שם

גני דורין (50), יליד אודיסה, עלה ארצה כ־1973. מיספר ימים אחרי פרוץ מלחמת יום כיפור. אז עוד קראו לו גנדי. או ייבגני. אותו דבר, הוא אומר. שנה לאחר מכן, כשהשתתף לראשונה בארץ בתערוכת-ציורים פתוחה שנערך בה בשרדות ח'ן בתל-אביב, העיר לו אחד המארגנים ששמו אינו מצלצל טוב בעברית. אז החלטתי לשנות את שמי לגני. זה לא נשמע לי מוזר אלא להיפך, בעל קונטציה נעימה בגלל הסמיכות למילה גן.

אם נמצאה עבורו כאותו זמן איזה יד מכוונת שהיתה בוחרת עבורו שם אחר, ייתכן שהיה מצליח לחזור ביתר קלות למודעות הישראלית. ב־1980 הצגתי בגלריה טובה אוסמן בתל-אביב. אפילו מבקר אחד לא טרח לכתוב על התערוכה. אני יכול להבין את הסיבה. צייר עם שם רוסי. עם מנטאליות שלא מתאימה לאופי הישראלי. כלי מרפיקים. הרבה שנים עברו עד שהשתחררתי מן המנטאליות הזו של הרוסי הטיפש. כשנמצאתי כחברתם של אנשי אמנות העדפתי תמיד להציג לפנייהם את עבודותיהם של אחרים. לתערוכה השניה שלי בתל-אביב הגיע מרק שפס. עוד לפני שיהיו כמנהל מוסיאון תל-אביב. במקום לנצל את הרגע, למשוך את תשומת ליבו, לגשת אליו, לפתוח בשיחה, כרחתי הצידה ונמנעתי במכוון מלכבוש עימו כמעט. אף פעם לא טרחתו לעזור לעצמי. לקח לי הרבה זמן ללמוד שאם אינך עושה למען עצמך, אף אחד אחר לא יעשה זאת בשבילך.

כסופו של דבר התחילו רכרים לזון. ההיכרות עם חבורת קפה פראק וכרמלה רובין ממוסיאון בית ראובן הולידה את התערוכה זיכרונות אודיסה שנערכה במוסיאון כחודש אפריל וזכתה לביקורות מצוינות. רפי לביא, שנמנה אף הוא עם המחייבים, זכר שלא נענה להזמנה קודמת לתערוכה של דורין שהתקיימה בבית אגודת הציירים לפני שלוש שנים ואף טרח להזכיר זאת לגני עצמו.

גילוי אודיסה

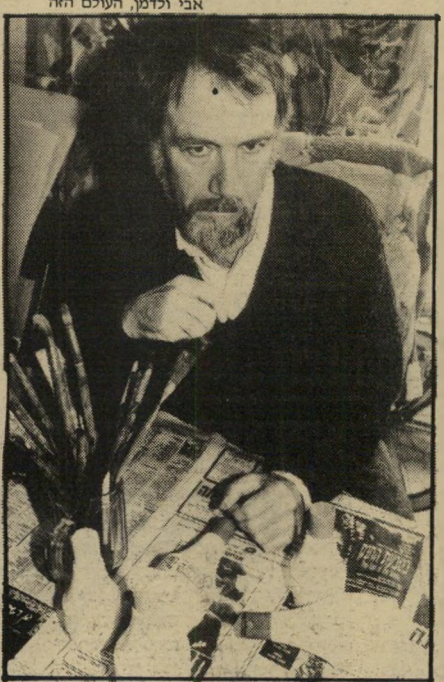
זיכרונות אודיסה, התערוכה, מהווה סגירת מעגל עבור גני דורין. גילגוליו הרחיקו אותו מעיר ילדותו והשיבו אותו אליה אחרי שמצא כאן בישראל את הבית שלו.

גילוי מקומה של חבורת אודיסה כספרות ובתרבות העברית בא לו כהפתעה. כשעלה לארץ היה משוכנע ששמות כמו ח.נ. ביאליק, שאול טשרניחובסקי, מנדלי-מוכרספרים, שלום עלי-כץ, אהרן העם, רבניצקי, אביגדור המאירי, ש. בן ציון, ואלחנן לוינסקי זרים להוויה הישראלית. הפתעה גדולה גרמה לו ההיתקלות בשמות בני החבורה על שילטי הרחובות בתל-אביב. החוט המקשר שמצא בין עברו להווה שלו, בעצם החורה אל אותם זיכרונות, עזר לו להגיע אל עצמו ולפתח את סיגנונו האישי.

הסברים מילוליים אינם הצד החוק אצלו. במיור חד כשמעורב בהם אלמנט ריגשי. העברית שבפיו מתובלת בהרבה ביטויים רוסיים. כדי לתאר את התהליך שעבר עליו הוא משתמש בפיתגורס. רוס. אחר כך הוא מתרגם אותו לעברית. פנים לפנים לא רואים. פנים רואים רק ממרחק. ככה אני התחלתי להרגיש את הפנים שלי עמוק, חזק, דווקא ממרחק. גם אודיסה. הייתי מנותק לגמרי חיפשתי את הישראליות שלי, את הדרך שלי כאמנות המודרנית, ופתאום הרגשתי את עצמי דווקא במקורות האלה. כך נוצר הקשר בין העבר הרוסי שלי למקומי בישראל.

דן מירון, שנתקל ברישומי האודיסאיים, אף הוא באותו קפה פראק, הזמין אצלו סידרת רישור מים לספר הקבצים של מנדלי-מוכרספרים

שיצא בהוצאה מחודשת בסדרה קולות שמירון עורך עבור בית ההוצאה דביר, וכן רישומים לאי-דיליה של חיים לנסקי, השנון הלבן, העומרת לראות אור בהוצאת עם עובד. החורה לשורשים כללה גם איורים לפואמה קייב של יעקב אורלנד ורישום נוסף המתנוסס על כריכת קובץ סיפורי טבסטופול של לב טולסטוי שיצא בהוצאת תרמיל, בעריכת ישראל הר. גני שואב את ההשראה לציוריו לא רק מן הספרות העברית והאידיית. בעבודותיו ניכרים ההומור הפאבלי והדמוניות הגוגוליות האופייניים לחלק נכבד של הספרות הרוסית. פרצופו הגרוטסקי של פרויים גראץ, תחנה של רבירה

גני דורין: מיטשקים נוראים

מסיפורי אודיסה של איסאק באבל. הדמויות העגולות, שופעות הבשר, הממלאות את חללה של מיסערה רוסית טיפוסית עמוסות זבובים ושאריות אוכל פשוט בצלחות. גופה המדובבל של "זונה ממולדבנקה". הבעת פניו בהנמית של "פרש על חזיר". הכל נמסר בזרימה קוית, דינאמית, חופשית. מתפרצת בחטף לאחר זמן רב של התבסלות בחוכו פנימה.

בשבילי הציור הוא קודם כל התנועה שבו. התוכן של התמונה הוא בהתפרצות. המגמה הזאת מוטבעת בציור שלי. גם כן וגם ככתם שאני יוצר. וזה העיקר, כך נרמה לי.

רעב ועוני

גני דורין זוכר את עצמו מצייר מגיל חמש או שש. כשהיה בן 10 לקחה אותו אמו לבחינות בטכניקום, בית-הספר לאמנות של אודיסה, שהכשיר גם אחרים מן השמות הגדולים בעולם האמנות. גם מירון סימה הירושלמי למד אף הוא כאותו מוסד. בית-הספר היה נהדר. המורים נפלאים. היקנו לנו בסיס מוצק. למרות הגישה המיושנת וחוסר המודעות להתפתחות שחלה באמנות המודרנית בעולם המערבי (מפושט לא ציירונו כלל, רק פיגור רטיבי) שמו את הדגש על האינטרפרטציה האי-שית של האמן ועל מתן ביטוי לרגש פנימי בציור. את הבסיס שרכשתי שם אני חש אפילו כיום. הוא השפיע עלי לכל אורך הדרך.

תקופת לימודי בבית-הספר נקטעה בגלל שיקולים כלכליים. אמו, שהתאלמנה בזמן מלחמת-העולם השנייה, כרעה תחת נטל הפרנסה. אודיסה נחרבה אחרי המלחמה. היה רעב ועוני גדול. אמה, שנבגלה 27 מצאה עצמה לברה, מטור פלח בילד בן שמונה, עבדה כמו פועל ערבי. בח-נות, במיפעל, סחבה ארגונים. יום אחד היא פגשה כאבי החורג ושניהם החליטו לעבור למה שידוע כיום בכינוי שנתן לו סולוויצ'צ'ין "ארכיפלאג גולאג" בצפון רוסיה, מעבר לסיביר. (ארכיפלאג פירושו המילולי: קבוצת איים).

המושג "ארכיפלאג גולאג" מציין ברוסית את כל האיוור הענקי — גודלו כמעט כגודל קנדה — של מתנות המאסר ועבודת-הפרך שאליהם